

סיקורת ספרים

מסע עונשין הדדי

תיאור אוהב וכואב של הווי הלוחמים בגדוד 81 בלבנון לאחר מלחמת לבנון הראשונה, מהול בביקורת על האופן שבו נוהלה המערכה בלבנון | עוזי קורן, גבעות דאמור, שם... תל-אביב, גוונים, 2011, 176 עמודים

חפזה במסגרת אוגדת עינן (אוגדה 162, "עוצבת הפלדה") כדי להשתלט על גבעת מפתח בקרבת ציר ביירות-דמשק. פרשת הקרב הכאוב על אותה הגבעה - שעיקרה היו מחסור משתק במים, התנאים המעורפלים של כניסת הפסקת האש לתוקפה והלחימה ללא הסד"כ התומך המקובל - הייתה לצלקת עמוקה. היא העיבה בקלקלתה ובשכול שלה על הפעילות הענפה של סיור ושל איסוף אמל"ח ושבייים שביצעו כוחות החטיבה בגזרת דאמור עד להכנות לכיבוש נמל התעופה של ביירות. תיאור הפעילות החטיבתית בתקופה הזאת הוא חלקו הראשון של הספר, "שער ראש- הנקרה" כותרתו, ראשון מארבעה שערים שממחישים את פעילות יחידות השדה של צה"ל במסגרת מסע העונשין בלבנון.

עם המצור על מובלעת המחבלים במערב ביירות והכרזת הפסקת האש מול צבא סוריה הפכה הלחימה להיות אסימטרית, וכללי השהייה בשטח נלמדו במהירות. בצד הסיורים המבצעיים והפגנות הנוכחות אפשר היה לנצל את הזמן לסיורים בביירות או בהרי השוף ולהיתקל בתנועה הפקוקה של שיירות צה"ל מזה ובטורי הפליטים הנואשים הנמלטים ממערב ביירות מזה או בסימני ההתגוששות האלימות המתחדשות בין העדות הלבנוניות. מפקדי היחידות שהתכוננו לכבוש את מערב ביירות ואת שדה התעופה של ח'לדה יכלו

מתגברים כוחות בתגובה לריכוז של כוחות צה"ל מולם, ושני גדודים של החטיבה נקראו להצטרף למפקדת אוגדת קהלני (אוגדה 38, "עוצבת געש") עד לדאמור שעל ציר החוף הלבנוני, מדרום לביירות.

מפקדת החטיבה וכמה יחידות חטיבתיות, ובמיוחד גדוד 9203 שחסר ניסיון מבצעי בתנאי לבנון, נקראו אחרי כמה ימים לפעולה

מבוא

עוזי קורן הוא מהנדס אלקטרו-אופטיקה, גמלאי של מערכת הביטחון, קצין קשר במילואים בחטיבת אלכסנדרוני זה שנים רבות וכן איש ספר ואיש רוח. ספרו "גבעות דאמור, שם..." עוסק במלחמת לבנון הראשונה ונכתב במתכונת של רומן תיעודי מפורט של מי שהיה שם במסגרת גדוד חי"ר מילואים. שפתו תיאורית עם נגיעות פיוטיות. זהו ספרו השני. בספרו הראשון, "אור בזלות", תיאר את שחוו אנשי החטיבה שלו - חטיבת אלכסנדרוני (אז - חטיבה 609) - במלחמת יום הכיפורים ובמלחמת ההתשה שהתחוללה בעקבותיה ברמת הגולן.

משיעוריו של מסע העונשין

היציאה של חטיבת אלכסנדרוני למבצע של"ג בקיץ 1982 הייתה שונה לחלוטין מהקריאה הפתאומית, הכמעט משברית במלחמת יום הכיפורים, עת מפקדתה שימשה מפקדת קבע של קו רמת הגולן. מסלול ההכנה החטיבתי לשל"ג, שהיה מפורט בכל הרמות, בהחלט הוכיח את עצמו. גדודי החיר"ם היחפנים של 1973 יכלו הפעם להצטייד מלוא צורכיהם מהימ"ח הגדוש ולנוע על נגמ"שיהם בצירי המסתור ולהתייצב כמתוכנן בעמדותיהם ברמת הגולן על פי פקודת "מצודה". עד מהרה התברר שהכוחות הסוריים בקו הרמה אינם

עם כניסת צוות המג"ד לסיור בגזרת בית-יהון שעל גבול רצועת הביטחון מסכימים בחדר המבצעים הגדודי שפעילות הבט"ש מאחורי מערכת הגדר היא צורת הפעילות הנכונה - מה שיושם בסופו של דבר עם נסיגת צה"ל מלבנון. עם זאת, שלום לא הביאה הנסיגה הזאת. כאשר שאל המג"ד שלנו את אחד מאנשי צד"ל על הסיכוי לשלום קרוב, השווה זה את השלום לאחר שבמסבחה: הוא בא והולך באופן מחזורי.

סיכום

הספר נכתב במתכונת של רומן תיעודי, ויש בו קטעים אישיים ומבטים חטופים אל העבר, אך הוא מתמקד בעיקר באירועי גדוד 8101. המחבר, שהיה קצין הקשר של גדוד 8101, מתאר בפרק הראשון, "שער ראש-הנקרה", "שיעור פרטי" משלו, עת הוביל צוות קשרים על מכשיריהם, במסגרת אימון מבצעי, לעומקו של סבך החורש הלבנוני עד לגבול מצוק מעל נחל דאמור. שם שקל את טובת העניין ובוחר לא להמשיך את האימון, אלא לסיימו ללא פגע.

המחבר מתאר בעט אוהב וכואב את הווי הלוחמים, ברובם הגדול אנשי מילואים ותיקים, וגם אם אין בספר ביקורת מפורשת על מסע העונשין בלבנון, הרי ברקע אפשר להבחין היטב בפליאה על היעדרה של חשיבה צבאית ארוכת טווח להשלמת אותו מסע. היעדרה של זו והשלטת חוסר תנועה ודשדוש הפכו את ה"מסע" ל"מתע" מלשון תעיה, ואילו הסביבה הגיבה ביוזמה משלה, שהפכה את העונש להדדי.

שיר הפתיחה של הספר שנקרא "אתי קלע" - על משקל הפסוק הידוע מ"שיר השירים" ("אתי מלבנון פלה אתי מלבנון תבואי", שיר השירים, ד, ח) - מתמצת את ההתרחשויות בספר במבט כמו היסטורי, ברוח חיל המילואים. הבית האחרון שלו, שמופיע בסוף הספר, כמו מסכם את ה"מסע" כולו באותו המבט:

"מסע תמהין ונצמאין
 נשובה אל כפרינו
 ובין מזקע לישמון
 נחזר כפברנו..."

סא"ל (מיל') חני גרי
 ההיסטוריון של חיל הקשר, חוקר, כותב
 ומרצה

היציאה של חטיבת אלכסנדרוני למבצע של"ג ב-1982 הייתה שונה לחלוטין מהקריאה הפתאומית, הכמעט משברית במלחמת יום הכיפורים

הטרור השיעי שהבשיל על הקרקע הנוחה הזאת. הפיגועים נגד יחידות צה"ל בשטח היו עניין של יום ביומו. זה לא צריך ממש להפליא נוכח האחיזה הדלילה והמחוררת של הכוחות בשטח.

אחד האירועים המתוארים בפרק הזה הוא של פיגוע כפול שהחל בעליית סיור של פלוגה א' על מטען טרסה שהופעל מרחוק באזור הכפר ארזי והרג את המ"פ, סרן ספי מרמלשטיין, ואת סמל הסיור, סמ"ר מיקי ביטון, ופצע את שאר הלוחמים. זמן קצר לאחר מכן, בהיאסף כוחות החילוץ והסריקה, הופעל מטען שני והרג את סגן מפקד אוגדת לבנון, אל"ם אברהם אלרן ("מומשי") ופצע את קצין הקשר האוגדתי. תיאור האירועים ממחיש את הבעייתיות שבהתגברות על טרור של אוכלוסייה מקומית בארץ כבושה כאשר הכוח הכובש סובל ממגבלות חמורות של כוח אדם ושל אמל"ח. כל זה קרה טרם ימי האינתיפאדה הראשונה ולקחיה.

שער סחלב

פרק סיום קצר - "שער סחלב" - כמו סוגר את פעילות החטיבה במסגרת מסע העונשין הארוך. מתוארת בו תעסוקה מבצעית של גדוד 8101 בגזרת אביבים בחורף 1990. פלוגת הסיור של גבעתי, שהייתה ממוקמת בבית-ג'בייל, פעלה אז תחת פיקודו של הגדוד. הפעילות הזאת בתפר בין יק"ל לבין כוחות הבט"ש הייתה בעייתית. לראיה מוזכר כי כאשר מארב ארטישוק (מארב שריון) חודר של פלוגה ב' זיהה חוליית מחבלים, הוא לא קיבל אישור לפתיחה באש בגלל הימצאות יישוב אזרחי בקו הירי. מאוחר יותר חמקה החוליה לכפר ירון ובמרדף ללכידתה נהרג מח"ט יק"ל, אל"ם יצחק רחימוב מאש המחבלים.

להגיע לעמדות הצופות על שטח פעילותן ולתכנן בפירוט ובלוח זמנים מרווח את מהלכיהן במסגרת מבצע "אבירי השמיים". אולם המציאות ואולי גם אילוצי המשק הישראלי הכתיבו לוח זמנים שונה לפעילות הצבא: היחידות הסדירות הן שהשלימו את המלאכה, ואילו יחידות המילואים שוחררו וסיימו בכך את חלקן בפרקו הראשון של מסע העונשין.

שער הגדר הטובה

בחלק השני של הספר, "שער הגדר הטובה", מתוארת תקופת התעסוקה המבצעית בגזרה המזרחית בקיץ 1983, סמוך לינטא, במרחק של כ-30 ק"מ מדמשק. הגבולות בין צבא סוריה לצה"ל היו פרוצים, וכל צד טרח לאותת לצד שמנגד את חוקי המשחק.

הטרור השיעי ניצל באותם הימים את קווי ההספקה הארוכים ואת הקשיים לאבטח אותם ולגלות את עקבות הפוגעים, והוא הלך והתעצם ללא מענה מבצעי מתאים.

כבר בתחילת התעסוקה החטיבתית נכווה גדוד 92, שהשתקם מהפגיעות שספג בשל"ג, כשאביד את המג"ד החדש שלו, סא"ל יואל אדרת. יואל נהרג עת הודרך בשוגג להיכנס לשדה מוקשים נ"א (נגד אדם) בלתי מסומן ליד מוצב בגזרת עמיק במהלך סיור חפיפה עם כוח מחטיבת הנח"ל.

אירועים נוספים באותה התקופה המחישו לחטיבה ולפיקוד הצפון את פגיעות הכוחות כתוצאה מהפריסה הדקה שלהם בשטח העונשין. הרווח היחיד מאותה התעסוקה היה אימון - כמעט כולו באש חיה. האימון, שזכה לחסותה האוהדת של חטיבת הקו, מספר 14, התקיים בל"ז מוקצר, ללא הקדמה של תרגיל יבש וכלל גם ירי נדיר של טיל נגד טנקים.

שער פאטמה

החלק השלישי, "שער פאטמה", מספר על תקופת התעסוקה של גדוד 8101 תחת פיקודן של אוגדת לבנון (שכינויה הרשמי היה אז יק"ל) - יחידת הקישור ללבנון - ואשר פורקה בשנת 2000) ושל חטיבה 76 בגזרת החוף של הזהרני בחורף של 1984-1985. ההתעקשות של פיקוד הצפון להתבסס על התשתית האזרחית בדרום לבנון - למשל מחנות וצירי התנועה - בתקופה של לפני הנסיגה לרצועת הביטחון הקלה על